

SỔ TAY VỀ CÁC DÂN TỘC Ở VIỆT NAM *

NGUYỄN ANH TUẤN

Sau một phần tư thế kỷ, Nhà xuất bản Văn học mới đây đã liên tục tái bản cuốn sách *Sổ tay về các dân tộc ở Việt Nam*. Cuốn sách nhằm mục đích giới thiệu khái quát về các thành phần dân tộc trong đại gia đình dân tộc Việt Nam với độc giả trong và ngoài nước, được biên soạn dựa trên cứ liệu của tập thể cán bộ Viện Dân tộc học.

Mục tiêu của cuốn sách *Sổ tay về các dân tộc ở Việt Nam* trong lần xuất bản đầu tiên (1983) và hai lần tái bản (2007, 2008) đều hướng tới đáp ứng nhu cầu tìm hiểu của đông đảo bạn đọc nên được biên soạn dưới hình thức đại cương. Trong đó, nội dung cơ bản của ấn phẩm bao gồm những nét đặc thù về lịch sử, kinh tế, văn hóa, xã hội của các tộc người hiện cư trú trên lãnh thổ Việt Nam được phân chia theo hệ ngôn ngữ.

Cuốn sách có tổng dung lượng trình bày 339 trang. Ngoài phần phụ lục “Danh mục các thành phần dân tộc ở Việt Nam”, sách gồm ba phần sau đây:

Phần dẫn luận giới thiệu khái quát quá trình hình thành và kết cấu thành phần dân tộc trong cộng đồng dân tộc Việt Nam theo phân kỳ lịch sử: đồ đá, đồ đồng, đồ sắt, chế độ phong kiến cùng với các cuộc thiên di hay chuyển cư của các tộc người vào lãnh thổ

Việt Nam; từ những cộng đồng người nhỏ bé hợp thành những cộng đồng người lớn hơn để đủ sức khai phá chống chọi với tự nhiên, nạn ngoại xâm và tạo nên một cộng đồng quốc gia dân tộc với những nét đặc thù riêng về ngôn ngữ, văn hóa, ý thức dân tộc như là một sản phẩm tất yếu của lịch sử.

Phần các dân tộc cụ thể giới thiệu 54 tộc người ở Việt Nam được chia theo các dòng ngôn ngữ. Cụ thể gồm:

1. Dòng Nam Á gồm các dân tộc thuộc nhóm ngôn ngữ **Việt - Mường** (Kinh-Việt, Mường, Thổ, Chứt), **Môn - Khme** (Khơ Me, Ba Na, Xơ Đăng, Cơ Ho, H'rê, Mnông, Xtiêng, Bru-Vân Kiều, Cơ Tu, Gié - Triêng, Mạ, Khơ Mú, Co, Tà Ôi, Chơ Ro, Kháng, Xinh Mun, Mảng, Ó Đu, Brâu, Rơ Măm), **Tày - Thái** (Tày, Thái, Nùng, Sán Chay (Cao Lan-Sán Chỉ), Giáy, Lào, Lự, Bô Y), **Mèo - Dao** (Hmông, Dao, Pà Thẻn) và các ngôn ngữ **Nam Á** khác (La Chí, La Ha, Cờ Lao, Pu Péo).

2. Dòng Nam Đảo và các dân tộc thuộc nhóm ngôn ngữ **Malayô-Pôlinêxia** (Gia Rai, Ê Đê, Chăm, Ra Glai, Chu Ru)

3. Dòng Hán Tạng trình bày về các dân tộc thuộc nhóm ngôn ngữ **Hán** (Hoa, Ngái, Sán Dìu,) và **Tạng Miến** (Hà Nhì, La Hủ, Phù Lá, Lô Lô, Cống, Si La).

* Viện Dân tộc học (2008), *Sổ tay về các dân tộc ở Việt Nam*, Nxb Văn học, Hà Nội, khổ 13,5 x 20,5 cm.

Tuy phần giới thiệu về mỗi tộc người cụ thể khuôn trong một số lượng trang ít ỏi, nhưng các tác giả đã khái quát hoá các khía cạnh lịch sử, kinh tế văn hóa, xã hội của những tộc người này. Phần này không chỉ giúp cung cấp cho các độc giả những kiến thức về các phong tục tập quán của các dân tộc mà còn cung cấp các thông tin về dân số, địa vực cư trú, tên gọi và các nhóm địa phương, lịch sử tộc người, hoạt động nông nghiệp và các phương thức mưu sinh, các nghề thủ công, nhà cửa, trang phục và trang sức, tổ chức và sinh hoạt xã hội cổ truyền, đồ ăn thức uống, văn nghệ dân gian, tôn giáo tín ngưỡng, các vị anh hùng, danh nhân... của những dân tộc đó.

Phần kết luận trình bày những nét chính của quá trình đoàn kết đấu tranh bảo vệ Tổ quốc và những thành tựu bước đầu trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội. Những đóng góp của các tộc người trong lịch sử dựng nước và giữ nước của dân tộc từ đầu Công nguyên cho tới ngày thống nhất đất nước (1975) cũng như những đổi mới trong đời sống các dân tộc trong những năm tháng thực hiện tập thể hóa nông nghiệp, cải cách dân chủ ở miền núi đã được tóm lược trong những phần cuối của cuốn sách.

Với một quốc gia đa thành phần tộc người như Việt Nam, việc giới thiệu rộng rãi với bạn đọc về văn hóa các tộc người là một việc làm cần thiết và đáng hoan nghênh. Hướng tới đối tượng độc giả đại chúng nên cuốn sách, đúng như tên gọi của mình, không đi sâu trình bày văn hóa tộc người như là các chuyên đề nghiên cứu dân tộc học.

Bên cạnh những điều đáng được khích lệ và hoan nghênh kể trên, cuốn sách vẫn còn có một số hạn chế nhất định. Cụ thể là:

Thứ nhất, cuốn sách được tái bản sau 25 năm nhưng thiếu sự cập nhật thông tin, chỉnh sửa nên nhiều nội dung của nó không được như lời giới thiệu “*được biên soạn và dựa vào các cứ liệu nghiên cứu mới đây*” của các tác giả. Đây cũng là nguyên nhân khiến cuốn sách còn tồn tại những hạn chế về thuật ngữ như “ngôn ngữ Mèo - Dao” (trang 7) hoặc một số nhận định như “thủ công nghiệp của người Thái từ lâu đã nổi tiếng... Tiếc rằng trong một xã hội hầu như không có chợ búa, việc trao đổi hàng hóa thường chỉ hạn chế vào một số nhu yếu phẩm...” (trang 174) v.v.

Thứ hai, việc giữ nguyên địa danh phân bố các tộc người theo bản 1983 mà chưa có sự cập nhật là một thiếu sót khi tái bản cuốn sách này.

Thứ ba, các tác giả đã chú ý trình bày tạo điểm nhấn, không dàn trải nội dung, thống nhất theo đề cương chung nhưng nếu làm nổi bật nét văn hóa tộc người đặc thù rõ nét hơn thì hẳn cuốn sách sẽ hấp dẫn độc giả hơn nữa.

Mặc dù vậy, “*Sổ tay về các dân tộc ở Việt Nam*” vẫn là một ấn phẩm bổ ích đáp ứng yêu cầu tìm hiểu về các dân tộc của đông đảo độc giả như cán bộ giáo viên các ngành các cấp, chiến sĩ quân đội công tác vùng dân tộc thiểu số, học sinh, sinh viên... Tập sách nhỏ này là một đóng góp của các nhà nghiên cứu dân tộc học vào kho sách vốn tri thức văn hóa, phục vụ đông đảo bạn đọc muốn tìm hiểu những sắc thái văn hóa tộc người và các cư dân cùng chung một hệ ngôn ngữ.